

Krúdy Gyula

Krúdy Gyula, a magyar irodalom egyik kiemelkedő, különleges és már életében legendákkal körülszótt egyénisége. Még nincs tizenöt éves, amikor a megyei lap már közli novelláját, és hamarosan, diákfejjel az országos folyóiratoknak is munkatársa lesz. Még be sem tölti 20. életévét, amikor megjelenik első novelláskötete (*Üres a fészek*, 1897).

A Mikszáth-i hagyományok nyomán indul. Gyermekkori élményei, származása a középnemességhez köti. A nyírségi kúriák, a haladó dzsentrivilág levegőjét érezzük korai írásaiban. De amíg Mikszáth kívülről szemléli a dzsentrit és mond bírálatot róla, Krúdy, aki ugyan érzi osztályának ellentmondásait és tudja, hogy a nemesség történelmi hivatása csupán illúzió és „átalakult érvényesülési, kenyérszerző küldetésé...”, mégis bizonyos nosztalgiával idézi a múltat. Az ősök birtokadta függetlensége, kívülállása, különködése őt is csábítja. Nagyapja negyvennyolcas honvédkapitány, Komárom egyik védője, apai nagybátyja Krúdy Kálmán a komáromi hős, Klapka adjutánsa, aki a vár feladása után sem teszi le a fegyvert, az ipolysági erdőbe húzódik, szegénylegényekből gerilla csapatot szervez és onnan csap rá az osztrák csendőrségre. Krúdy Kálmán különös „csínytevéseit” Mikszáth is megírta.

Krúdy Gyula is — akárcsak nagybátyja — sajátos, különálló egyéniség. Semmilyen irodalmi csoporthoz nem sorolható be. Barátai, kortársai ugyan a Nyugat köré tömörült íróból állottak, de Ady Endre, Móricz Zsigmond nagy sorskérdései, eszmei céljai nem voltak rá számottevő hatással. Életmódja is különbözött a többiektől. Féktelen, merész, független és bohém, de mégis magányos. Lóversenyek, óbudai kiskocsmák, vidéki szállodák gyakori vendége, huszártiszteket hajigál ki a kávéházból, párbajt vív és sokat utazik és mind e mellett nagyon sokat ír, van úgy, hogy évente három-négy könyve is megjelenik, számos lapjának munkatársa. Regényeinek, elbeszéléseinek hősei is ebből a környezetből kerülnek ki, kispolgárok, lezüllött

dzsentrik, kucséberék, utazó kereskedők, pincérek és henteslegények, költők és hírlapírók... de megjelennek írásaiban a szepességi városok mesébe illő utcái, tájai, a Nyírség őszi csendje és persze az asszonyok, a hűtlenek, a hűek, a jó gazdaszonyok, az álmodozók. Akikről talán egy író sem írt annyi szépet, és annyi igazat.

A romantika késői hajtása éled újra regényei és elbeszélései lapjain, de néha már a szürrealizmus előfutárának is tekinthetjük. Hangulatteremtő ereje utánozhatatlan. „Az ő romantikája főként a hangulatokban ódon házak, különc emberek és sorsok hangulatiságának éreztetésében mutatkozik meg. Némelyik novellája nem egyéb, mint hangulatkép — írja Sőtér István és találoán tapint rá, hogy — egy-egy Krúdy-novella cselekménye néha nem több, mint egy lírai költemény.”

Hőseinek már a nevük is jellegzetes: Szindbád, Józsiás, Nagybotos Viola, Rezeda Kázmér... és a legtöbbjükben ráismerhetünk magára Krúdyra. Ő Szindbád az Ezeregyéjszaka örökké utazó hajósa, aki még egyszer bejárja azokat a helyeket, ahol fiatal, forrongó éveit töltötte és a „tudatosság bágyadt melankóliájával” emlékezik ifjúságára.

Legnépszerűbb regénye: A vörös postakocsi, melyet Ady „könnyes, drága, gyönyörű” könyvnek nevezett. Jelkép a könyv címe is, mely sohasem létező, álombeli tájakon robot tova, ábrándokba merülő utasaival. Főhősét, Alvinczi Eduárdot Szemere Miklósról mintázta az író és így vall róla:

„Alvinczi Eduárd barátsága révén többet megtanultam az akkori pesti életről, mint mások a városban. Urakkal, s kokottokkal ismerkedtem meg, a szegénységet s a gazdagságot közelről láttam, az erény s az arany birkózásait figyeltem és a mindenható női hűséget és önfeláldozó szerelmet is megnézhettem... Nagy iskola volt ez későbbi életemre.”

A vörös postakocsi sikere után újabb könyvei is kelendők lettek az olvasók körében. Költőiség és stilizáló modorosság, hasonlatok halmozása és romantikus szárnyalás, borongó hangulat és tétlen nyugalom jellemzői e korszak írásainak. Az első világháború közepén megjelent Aranykéz utcai szép napok Előhangjában megdöbbenően, őszintén vall erről az időszakáról:

„Mennyit szerettem volna írni, ami igaz! Semmit nem írtam, csak hazugságokat. Fanyar elégedetlenséggel nézek könyvtárnyi könyveimre, mint az árvaházi igazgatók növendékeire... Az igazi, az egyetlen, a legkedvesebb könyvem nem jelent meg nyomtató műhelyben. Amit magamban gondoltam, amit egyedülvalóságomban láttam, amit gőgös ekvonultságomban kinevettem vagy sajnáltam. Az emberek hiányoznak a könyvemből, akiket mindenkinél jobban ismerek, ugyanazért leírni nem merem őket... Ha én leírnám, hogy mit éltem és éreztem és körülöttem éreztek: talán egy toronyba zárnának... Ezért nem ér semmit az egész irodalmam.”

A Tanácsköztársaság bukása után egy ideig bojkott alá helyezik. Írásai nem jelennek meg. Anyagi gondokkal küszködik. De mégis ekkor jut el legérettebb írói korszakához. A Három király regénytrilógiája, Boldogult úrfikoromban, Hét bagoly és még számos mű ezt a minőségi változást tükrözi. Sőtér szerint: *„Elvetette magától az ódon metszetek, stílusában tetszelgő modorosságot és inkább arra törekedett, hogy témájának legmélyebb valóság-tartalmát tárhassa fel... az egyszerűség, és egy bensőségesebb, mélyebb művészet felé halad.”*

Utolsó éveiben már nehezen dolgozik, meg-megújuló betegségek támadják meg a valamikori erős szervezetét. Adósságai szaporodnak, anyagi gondjai egyre nyomasztóbbak. Az utolsó években már alig mozdul ki Óbudáról. A legszomorúbb számára az, hogy az 1931-ben megjelenő Magyar Asszonyok Lexikona már néhainak említi! 1933-ban egy májusi hajnalon hunyta le szemét. Szobájában csak a gyertya lángja lobogott, mert a vilányt, mivel nem tudott fizetni, már régebben kikapcsolták. Írórtársai, barátai megrendülten búcsúztak tőle. Koporsójánál a nyíregyházi Sárai Elemér bandája kedves nótáját húzta utoljára: *„Viszik a menyasszony selyemágyát...”*

Krúdy Gyula sajátos alakja a magyar irodalomnak. Halála után sokáig csak az irodalmárok körében élt tovább. Ma népszerűsége a fiatalok és az idősebbek körében is egyre növekszik. Helye ott van a Nyugat nagy írói, Móricz és Ady mellett. Féja Géza találóan jellemzi Krúdy hatását:

„Krúdy a holnapután írója, alakja egyre növekszik, s a jövőendő talán a legnagyobb magyar prózaírótl szemléli majd benne.”